

KEŞFEDİLMİYİ BEKLEYEN CENNET: SELENDİ -1

Prof. Dr. Şaban GÜRCAN

Selendi-2024

ÖNSÖZ

Manisa ili ve ilçeleri; zengin tarihi, kültürel ve doğal özellikleriyle önemli turistik değerlere sahiptir. Manisa verimli toprakları ve İzmir Limanı'na yakınlığı nedeniyle esas ekonomik değerleri tarım ve sanayidir. Önemli birçok medeniyete ev sahipliği yapması dolayısı ile Manisa ve ilçeleri zengin tarihi ve kültürel değerlere sahip olmasına rağmen turizmde hak ettiği yerde değildir. TÜİK verilerine göre (Bölgesel İstatistikler, 2022) 2021 yılında Manisa'da Belediye Belgeli konaklama tesislerine geliş sayısı toplam 252938 kişi olup geceleme sayısı toplam 520513 kişidir (Bölgesel İstatistikler, 2022). 2021 yılında turizm işletme belgeli konaklama tesisine geliş sayısı toplam 269705 kişi olup geceleme sayısı toplam 444506 kişidir (Bölgesel İstatistikler, 2022). Bu rakamlardan da anlaşılacağı gibi Manisa turizmde hak ettiği yerde değildir.

Selendi ilçesi Manisa-Uşak-Kütahya birleşim noktasında, İzmir-Ankara anayolundan kuzey yönünde 16 km içeridedir. Kırsal turizm için iklim koşulları yılın 12 ayında müsaittir. Selendi'de 2018 yılına kadar katma değeri yüksek turistik amaçlı konaklama tesisi bulunmadığından turizmden yok denecek kadar pay alırken ŞATO Köyevi-Selendi'nin hizmete girmesiyle turizmin değeri bu ilçede daha iyi anlaşılmaya başlamıştır. Kınık Mahallesi'nde, çam ormanı içinde, terkedilmiş taş yapıları evlerin bulunduğu bir köy ortamında, eski evlerin restorasyonu ile hizmete açılan tesis pandemi sonrasında bireysel-kültürel turizm ve ekoturizm ihtiyaçlarına cevap verebilecek özelliklere de sahip olmasıyla örnek bir girişimdir.

Günümüzde katma değeri yüksek turizmle tanışan Selendi'nin bu değerinin geniş kitlelere yayılması ve turizm değerlerinin kayda geçirilmesi amacıyla bir çalışma ihtiyacı doğmuştur. Selendi Kaymakamı Mehmet Can İRDELP, Selendi Belediye Başkanı Yasin DÜMLUPINAR Turizm İşletmesi Sahibi Habibe GÜRCAN, Öğretim Üyesi Prof. Dr. Şaban GÜRCAN ve Kula Jeopark Turizm Sorumlusu Ali KARATAŞ'tan oluşan Turizm Üst Kurulu'nun katkılarıyla 2018 yılında bir çalışma başlatılmıştır. Bu çalışma üst kurulu 7 Eylül 2018 tarihindeki ilk toplantısında;

1. İlçedeki bitki ve hayvan çeşitliliği
2. İlçedeki tarihi ve doğal turistik değeri olan yapıların envanterinin çıkarılması
3. Mutfak kültürü, gelenekler, yörük kültürü, dini değeri olan varlıklar-değerler, kolon-kirkitli dokumalar gibi kültürel zenginliklerin belirlenmesi
4. Fikir ve deneyimlerinden yararlanılabilecek yaşayan değerli insan kaynaklarının belirlenmesi

konularında ilçedeki yetkin insan gücünden oluşan alt kurullar oluşturulması kararı almıştır. Kaymakamlık tarafından resmi görevlendirilmeleri yapılan alt kurullar ilerleyen dönemlerde çeşitli nedenlerle bu çalışmalarını sonlandıramamıştır. 2022 yılında Selendi Kaymakamlığı ile Trakya Üniversitesi'nin işbirliği ile bu çalışmalar yeniden başlatılmıştır. Bu desteklerinden dolayı Selendi Kaymakamı Ali YILDIRIM'a, Trakya Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Erhan TABAKOĞLU'na, T.Ü. Tıp Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Filiz AKATA'ya, Selendi Belediye Başkanı Nurullah SAVAŞ'a, fotoğraf ve ilgili arşivlerini paylaşan Araştırmacı Yazar Nuri ARGAÇ'a, Mithat Osman Kıvrak'a, yeni yerlerin keşfinde özel çabalarıyla katkı yapan İmdat ERCAN'a, köy muhtarlarımıza ve diğer katkı yapan herkese teşekkürlerimi sunuyorum.

Selendi Tanıtımı için hazırlanan bu kitap yeni yerler keşfetmek isteyenlere bir rehber ve katalog niteliğinde olup daha çok görsel ağırlıklı olarak tasarlanmış, literatür bilgilerine

ayrıntılı olarak girilmemiştir. Bu nedenle bu kitabın Selendi Turizm tanıtımı için bir başlangıç olarak kabul edilebileceği ve daha sonra yeni yerlerin ve yeni bilgilerin eklendiği bir seri haline getirilebileceği düşünülmüştür. Göç veren küçük bir ilçe olan Selendi'nin mevcut ve gelecekteki nesillerine yeni iş kolları açacağını ve ülkemizin temiz, bacasız sanayisi olarak turizme önemli katkılar yapacağını düşündüğüm ve umduğum bu kitabın ilçemize hayırlı olmasını dilerim. Oluşturulan bu kitapta da görüldüğü gibi tarihi, doğal ve kültürel değerleriyle Selendi; ekonomik olarak turizmden çok daha fazlasını hak eden bir yerdir.

Üniversitemiz Yönetim Kurulu'nun 31 Ekim 2024 tarih ve 16 sayılı toplantısında alınan 19 no'lu kararı gereği "Keşfedilmeyi Bekleyen Cennet : Selendi -1" adlı yayına ait T.Ü. Yayın No ve ISBN'e aşağıdadır.

ISBN: 978-975-374-372-3

Trakya Üniversitesi Yayın No.: 323

SELENDİ TARİHİ

Selendi Luvicede Selinda/Silanda olarak “Güzel Geçit” anlamına gelmektedir. MÖ 547 yılında Pers işgali Makedonya Kralı Büyük İskender ile MÖ 334 yılında sona ermiştir. Sonrasında Selevkos Krallığı, Bergama Krallığı altında bulunan Selendi MÖ 133 yılında Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu hegemonyasına girmiştir. Bu durum 1081 Anadolu Selçuklu Devleti hakimiyetine kadar sürmüştür. 1096’sa yeniden Bizans hakimiyetine girdikten sonra 1176 yılında yeniden Anadolu Selçuklu Devleti hakimiyeti başlamıştır. 1303 yılında yeni kurulan Germiyanoglu Devleti hakimiyetine giren Selendi 1390 yılında Osmanlı yönetimine geçmiştir (Demirkol, 2023).

Selendi’de 1844-45 Maliye Nezareti Temettuat Defterlerine göre hiç gayrimüslim halk bulunmadığı, ilçenin esas geçim kaynaklarının tarım ve hayvancılık olduğu belirtilmiştir (Demirkol, 2023). Selendi halkının eskiden beri yörüklerden oluştuğu, günümüzde de çeşitli nedenlerden dolayı göç veren bir ilçe olmasından dolayı başka ırklardan da daimi ikamet eden başka kişilerin bulunmadığı bir gerçektir. Mezar taşları ve ilçedeki kilim desenlerinde bulunan tamgaların incelenmesinden anlaşıldığına göre en az 11 Oğuz boyunun Selendi’de bulunduğu belirlenmiştir. Bu boylar: Avşar, Kınık, Döğerli, Yiva, Kayı, Salur, Bayat, Yüregir, Alkaevli, Karaevli boylarıdır (Argaç, Yörük-Ani Selendi Tarihi, 2008).

TARİHİ, DOĞAL VE REKREATİF TURİSTİK DEĞERLER

1. SELENDİ MERKEZ

ALİPAŞALAR EVİ

Selendi Merkez Zafer Mahallesinde Tokat Üstü mevkiindedir. İki katlı, zemin katında iki dükkan ve bir deposu bulunan ahşap ev 166 m² alanda 1931 yılında inşa edilmiştir. Kulalı Tokil Süleyman Usta tarafından yapılmıştır. Bina 13.07.2015 tarihinde Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından İkinci Grup Kültür Varlığı olarak tescil edilmiştir (Resim 1).

Resim^[71] 1. Alipaşalar Evi

CİHANNÜMALI EV (ESKİ PTT BİNASI)

Selendi Merkez Zafer Mahallesi'nde Tokat Üstü mevkiindedir. Avlulu iki katlı, ahşap ev 144 m² alanda 1957 yılında inşa edilmiştir. Bina 31.11.2018 tarihinde Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından İkinci Grup Kültür Varlığı olarak tescil edilmiştir. Selendi'de çatı katında Cihannüma (her yanı görülebilecek biçimde yapılmış, camlı çatı katı) bulunan tek evdir (Resim 2).

Resim 2. Cihannümalı Ev (Eski PTT Binası)

ESKİ CAMİ

Selendi Merkez Zafer Mahallesi'ndedir. Kiremitli çatı altında 4 kubbesi vardır. Yapım tarihi bilinmemektedir. Geçmişteki (Rumi 1328 Miladi: 1912'deki) restorasyonu takiben cami giriş kapısı üstüne yerleştirilen kitabeldeki yazı: 'Demirci'nin Sofular Mahallesi'nden Tacir Ali ağalardan hakkak ve sa'yini Emin Fahri: El-hat baki vel-ömrü fani el-absi asi verrabbi afi Sene 1328'seklinde'dir.

Cami tavan hat yazıları ve süslemeleri kök boyasıyla yapılmıştır. Ahşap oymalı eski kapısı yenisiyle değiştirilmiştir. Cami minaresi tuğlalarla örülmüştür ve tek şerefelidir. Cami bahçesindeki musalla taşının antik mezar taşlarından olduğu düşünülmektedir. 2014 yılında

restorasyon sırasında bulunan Selendi Sancağı'nın 1912 senesine ait olduğu belirlenmiştir ve restore edilerek Selendi Kaymakamlığı'nda korunmaya alınmıştır (Resim 3) (Argaç, 2014).

Resim 3. Eski Cami: dıştan-içten görünümü ve merteği (musalla taşı)

SELENDİ SANCAĞI

Eski Cami'ye hediye edildiği anlaşılan Selendi Sancağı bulunduğu İstanbul'da Askeri Müze uzmanları tarafından restore edilmiştir. Çerçevesinin alt kısmındaki Osmanlıca yazılar:

Üç yüz yirmi sekiz senesi Selendi Nahiyesi Efrad-ı Redifesi'nin Selendi Cami-i Şerifine yadigâdır.

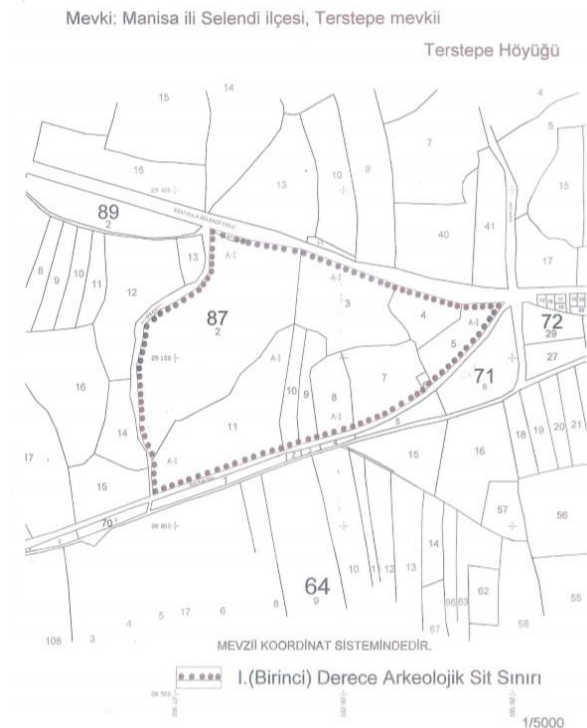
Fi.8 Temmuz sene 1328 (m. 21 Temmuz 1912), Tabur-i Eşme Üçüncü Bölük (Resim 4).

Resim 4. Selendi Sancağı

TERSTEPE HÖYÜĞÜ

Tunç Çağı dönemlerinde de merkezi yerleşim yerlerinden biri olduğu düşünülen Terstepe Höyüğü 18 hektarlık alanıyla Manisa'nın bilinen en büyük höyüğüdür. Öyle ki; Manisa'nın ikinci büyük höyüğünden iki kattan daha fazla büyüklüğe sahip olması bu höyüğün önemini vurgulayan bir özelliktir (Resim 5) (Akdeniz, 2018).

Resim 5. Terstepe Höyüğü

BELEDİYE MEYDANI VE SAAT KULESİ (Resim 6, 7)

Resim 6. Belediye Meydanı ve Saat Kulesi

Resim 7. Selendi Genel Görünüm ve Kent Meydanı

2. SELENDİ ÇAYI KANYONU

DELİKLİ BENT (DELİK DÜVEN)

Bekirağalar ve Kazıklı Mahalleleri arasında, Selendi Çayı yatağında bulunur. Selendi Su Değirmeni'nin su arkının başında yer alır. Selendi Çayının ana yatağının eskiden bu oluşum içinden geçtiği söylenir. Yaklaşık 3 m yüksekliğinde iki adet su kanalı şeklinde bir delikten akan çay suyunun kaya üzerindeki yarık aracılığı ile suyun önünün kesilmesi suretiyle suyun Selendi Su Değirmeni'ne yönlendirilmesi sağlanırmış (İmdat Ercan'ın anlatımı) (Resim 8).

Resim 8. Selendi Çayı Kanyonunda Delikli Bent (Delik Düven)

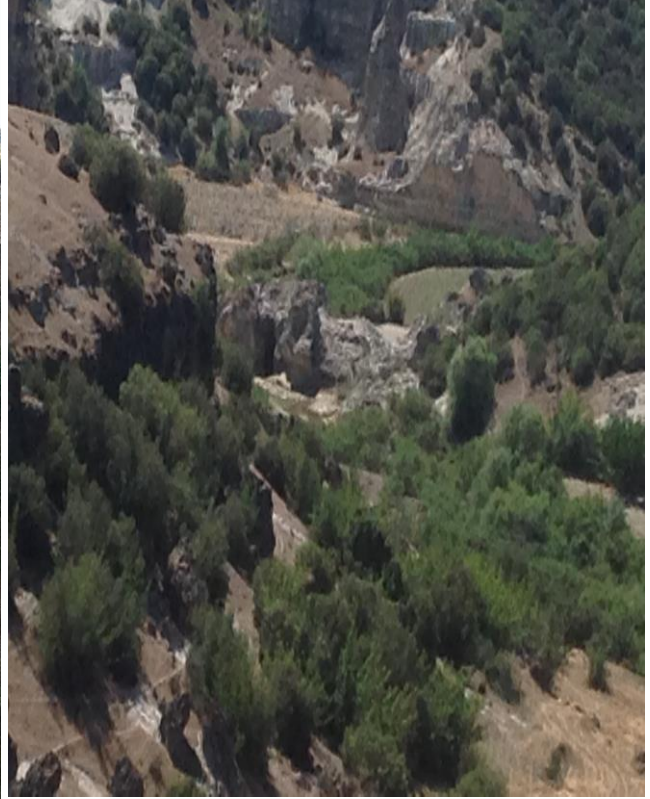
HERMES'İN ÇİZMESİ

Mitolojiye göre Zeus Hermes'e kanatlı bir başlıkla bir çift çizme vererek onu tanrıların habercisi yapar. Hermes bir gün kırlarda dolaşırken tanrı Apollon'un koruması altındaki inekleri çalar. Bunun üzerine Apollon Hermes'i Hermos Nehri de denilen Gediz Nehri'nin en büyük kolu olan Selendi Çayı Kanyonu'ndan karşı kıyıya atlamak üzereyken taşa çevirir. Selendi Çayı'nın kuzeyinde bulunan bu kayanın Hermes'in sağ ayağı olduğuna inanılır (Resim 9) (Wikipedia, 2022; Kıvrak, 2021).

Resim 9. Hermes'in Çizmesi

CEHENNEM KAPUZU VE ÇAVUŞ DERESİ (Resim 10)

Resim 10. Cehennem Kapuzu ve Çavuş Deresi
SELENDİ ÇAYI TAŞ KÖPRÜ (Koca Fehmi Köprüsü)
Deveciler/ Çınan mevkisindedir (Resim 11).

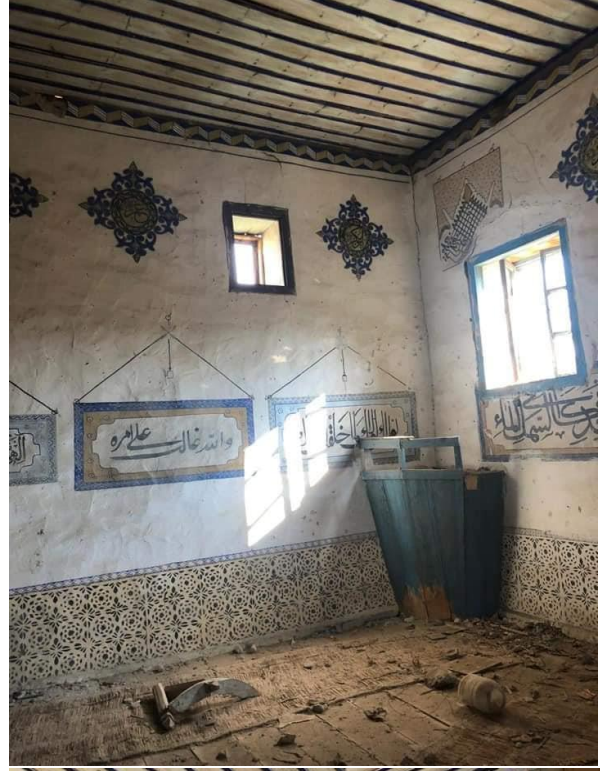
Resim 11. Selendi Çayı Koca Fehmi Köprüsü

3. AKÇAKERTİL ÇINARLI ÇEŞME VE TARİHİ ÇINARI (Resim 12)

Resim 12. Akçakertil Çınarlı Çeşme ve Tarihi Çınarı

ESKİ CAMİ (Resim 13)

Resim 13. Akçakertil Eski Cami

AKÇAKERTİL DİREK TAŞI, PERİBACALARI VE ÇİFTE DİREK KAYALARI (Resim 14)

Resim 14. Akçakertil Direk Taşı, Peribacaları Ve Çifte Direk Kayaları

4. AVLAŞA

AVLAŞA ÇEŞMESİ (Resim 15)

Resim 15. Avlaşa Çeşmesi

BÜYÜK VE KÜÇÜK AMBAR (Resim16)

Resim 16. Büyük ve Küçük Ambar

5. BEKİRAĞALAR (Resim 17)

Resim 17. Bekirağalar Çeşmesi

6. ÇAMLICA

ÇEŞMELER (Resim 18)

Resim 18. Çamlıca Çamaşırhane Çeşmesi, Cami Çeşmesi ve Cavurun Çeşmesi

ÇAMLICA EVLERİ AHŞAP SÜSLEMELERİ (Resim 19)

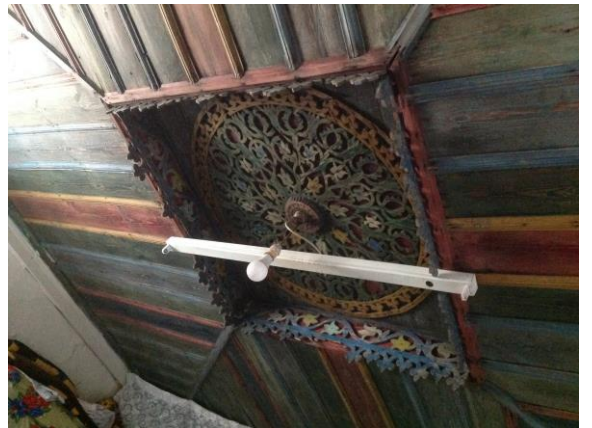
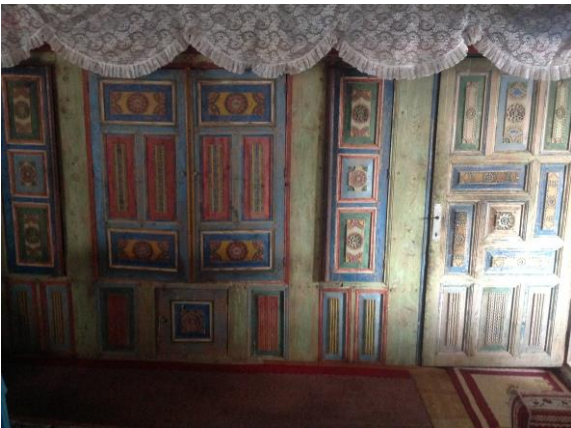
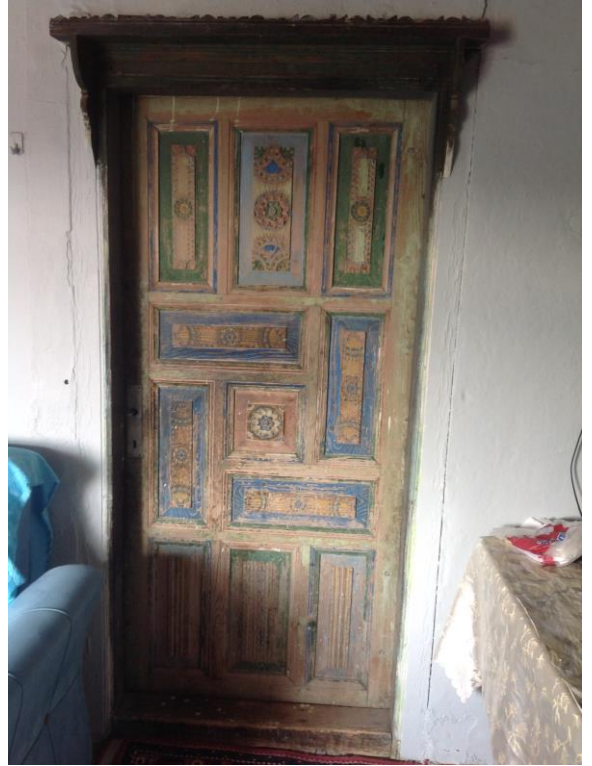
Resim 19. Çamlıca Evleri Ahşap Süslemeleri ve Avlu Kapısı

7. ÇAMPINAR-ÇAMYAYLA KEÇİ KIRKMA (Resim 20)

Resim 20. Keçi Kırkma

EV VE CAMİ AHŞAP SÜSLEMELERİ (Resim 21)

Resim 21. Çampınar-Çamyayla Ev ve Cami Ahşap Süslemeleri

TARİHİ ÇAM ve MEŞELER (Resim 22)

Resim 22. Çampınar-Çamyayla Tarihi Çam (Çamlı Harman) ve Meşeler (Çeribaşı Meşeleri)

8. ÇANŞA

KUZGUN İNİ (Resim 23)

Resim 23. Çanşa Kuzgun İni

AHŞAP ve TAŞ EV SÜSLEMELERİ (Resim 24)

Resim 24. Çanşa Evleri, Ahşap ve Taş Süslemeleri

ÇANŞA ÇEŞMESİ (Resim 25)

Resim 25. Çanşa Çeşmesi

9. ÇORTAK

ÇORTAK PERİBACALARI (Resim 26)

Resim 26. Çortak Peribacaları

ÇORTAK DİREKKAYA (Resim 27)

Resim 27. Çortak Direkkaya

GELİN YARI (Resim 28)

Resim 28. Çortak Gelin Yarı

ÇORTAK EVLERİ AHŞAP ve TAŞ SÜSLEMELERİ (Resim 29)

Resim 29. Çortak Evleri

10. DIRAZLAR

DIRAZLAR CAVUREVİ (KAYA MEZARLARI) (Resim 30)

Resim 30. Dırazlar Cavurevi

DIRAZLAR ESKİ SU DEĞİRMENİ (Resim 31)

Resim 31. Dırazlar Eski Su Değirmeni

10. ESKİN

KAYALIKLAR (Resim 32)

Resim 32. Eskin Kayalıkları

ESKİN ŞELALESİ ve KAYNAĞI (Resim 33)

Resim 33. Eskin Şelalesi

FAKRA KAYA OLUŞUMLARI (Resim 34)

Azı Dişi Kayası

Eros Kaya

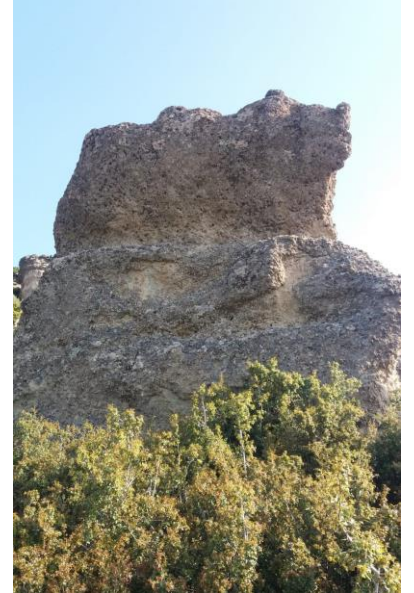
Fok Balığı Kayası

Delik Kaya

Gagalı Kaya

Gergedan Kaya

Köprü Kaya

Peribacaları

Peribacaları

Resim 34. Fakra Kayaları

GÖKYAR ve MADEN İŞLETMESİ (Resim 35)

Resim 35. Gökyar ve Maden İşletmesi

11. HAVAOĞLU

TARİHİ MEŞE AĞACI (Resim 36)

Resim 36. Tarihi Meşe Ağacı

HAVAOĞLU GÖLETİ (Resim 37)

Resim 37. Havaoğlu Göşeti

GÜRNEYİT SARAYI (Resim 38)

Resim 38. Gürneyit Sarayı

12. KABAKLAR

SARIYAR BAŞI ve ANTİK YOL (DÖŞEME TAŞ - İPEK YOLU?) (Resim 39)

Resim 39. Sarıyar Başı ve Antik Yol

13. KARABEYLER

KÜÇÜK KAPUZ (Resim 40)

Resim 40. Karabeyler Küçük Kapuz

BÜYÜK KAPUZ (Resim 41)

Resim 41. Karabeyler Büyük Kapuz

TARİHİ MEŞE AĞAÇLARI

İdris Mezarlığı içinde 3 adet tarihi meşe ağaçları bulunur (Resim 42).

Resim 42. Karabeyler İdris Mezarlığı Tarihi Meşe Ağaçları

14. KARATAŞ TERZİLER

YELİMERA KANYONU (Resim 43)

Resim 43. Karataş Terziler Yelimera Kanyonu

YELİMERA DOĞA YÜRÜYÜŞÜ, KANYON VE GENÇLİK FESTİVALİ (Resim 44)

Resim 44. Yelimera Doğa Yürüyüşü, Kanyon Ve Gençlik Festivali (2022)

DAMLA AMCA ÇEŞMESİ (Resim 45)

Resim 45. Karataş Terziler Damla Amca Çeşmesi

KÖY ÇEŞMESİ (Resim 46)

Resim 46. Karataş Terziler Köy Çeşmesi

KOCAKONAK (Resim 47)

Resim 47. Karataş Terziler Kocakonak

TAŞ KÖPRÜ (Resim 48)

Resim 48. Karataş Terziler Taş Köprü

KATRAN KAZANI ŞELELESİ (Resim 49)

Resim 49. Karataş Terziler Katran Kazanı Şelalesi

15. KARASELENDİ

ANTİK SLANDOS TARİHİ KALINTILAR (Resim 50)

Resim 50. Antik Slandos Tarihi Kalıntıları

16. KAZIKLI

NAMAZLA KAYA (SOFRA TAŞI) (Resim 51)

Resim 51. Namazla Kaya (Sofra Taşı)

TÜMÜLÜS (Resim 52)

Resim 52. Peçettepe Tümülüsü

PEÇETTEPE (Resim 53)

Resim 53. Peçettepe

NURULLAH EFENDİ TÜRBESİ ve SU KUYULARI

Nurullah Efendi Türbesi; çocuğu olmayanların kurban adadıkları ve ermiş biri olarak kabul edilen bir zatın mezarıdır. Kurban adayanların çocuğu olduğunda erkek ise Nurullah, kız ise Fadime adı konur. Çocuk olduktan sonra 7 yıl kurban kesilmeye devam edilir.

Eşi Fadime Hanım ve kendisinin açtıkları kuyunun ilginç bir hikayesi vardır. Halk bölgede susuzluk için Nurullah Efendi'den yardım isterler. Nurullah Efendi bir kuyu açtırır ama kuyudan su çıkmaz. Bunun üzerine eşi Fadime Hanım da yan tarafta bir kuyu açtırır ve bolca su çıkar. Fadime Hanım eşine “Bak, sen ermiş birisin ama senin kuyudan su çıkmadı, benimkinden çıktı” der. Bunun üzerine Nurullah Efendi içerler ve “Senin kuyunun suyu içilmeye” der. O kuyunun suyu tadı ve kokusu yüzünden kullanılamaz hale gelir (Resim 54).

Resim 54. Nurullah Efendi Türbesi ve Su Kuyusu

17. KINIK

ÇINARCIK ÇINARI (Resim 55)

Resim 55. Kınık Çınarcık Tarihi Çınar Ağacı

ÇINARCIK ÇEŞMESİ (Resim 56)

Resim 56. Çınarcık Çeşmesi

KINIK MESİRE ALANI (Resim 57)

18. PINARLAR

KİRAZ FESTİVALİ (Resim 58)

Resim 58. Pınarlar Kiraz Festivali (2022)

SELENDİ PERİBACALARI (Resim 59)

Resim 59. Selendi Peribacaları

DİKİLİ KAYRAKLAR (Resim 60)

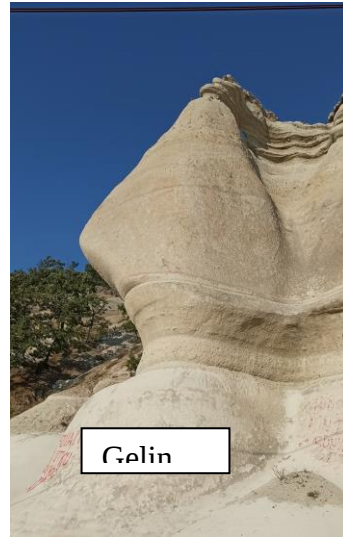
Hilal Kaya

Dua Eden El

Yumurta Kaya

Gelin Kayası Yanı

Kervan Kayalar

Resim 60. Pınarlar Gelin Kayası

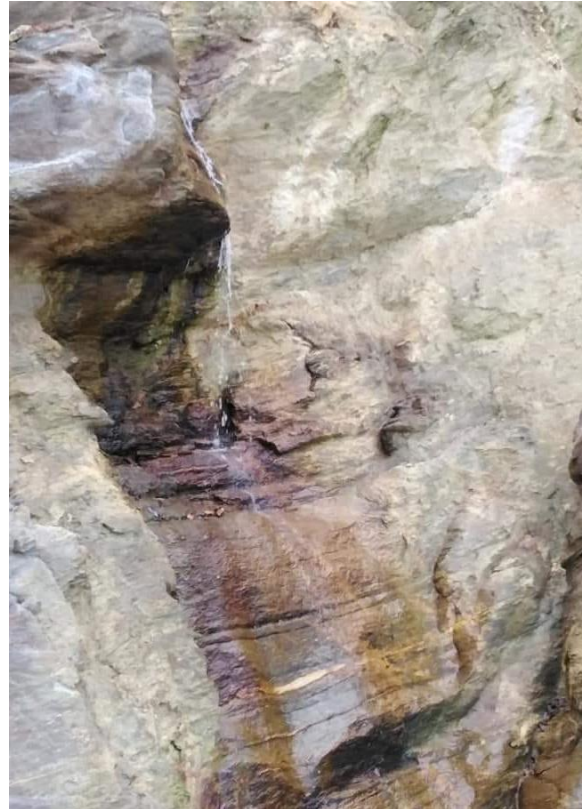
19. RAHMANLAR

MADEN DAĞI ve MADEN GALERİLERİ (Resim 61)

Resim 61. Maden Ocağı Galerileri

MADEN DAĞI ŞELALESİ (Resim 62)

Resim 62. Maden Dağı Şelalesi

20. TAVAK

GELİN KIZI KAYALARI (Resim 63)

Resim 63. Tavak Gelin Kızı Kayaları

21. TEPEEYNİHAN

TEPEEYNİHAN ÇEŞMESİ (Resim 64)

Resim 64. Tepeeynihan Çeşmesi

MEZARYANI ÇEŞMESİ (Resim 65)

Resim 65. Tepeeynihan Mezarıanı Çeşmesi

22. YAĞCI

YAĞCI ÇEŞMESİ (Resim 66)

Resim 66. Yağcı Çeşmesi

NAİM BEY KONAĞI

Yağcı eski muhtarı Fahri Kandırmış'ın anlattığına göre: Bu ev 1952 yılında inşa edilmiştir. Naim Bey Kandırmış Sultan Abidin Oğlu Zeynel soyundan gelen Nurullah oğludur. Kandırmış Sultan adını bir efsaneden alır: Silahlı askerler Yağcı Dağı'nda yorgun düşüp mola verdiği namaz kılan Zeynel bin Abidin ile karşılaşmışlar. Bu zat askerleri yemeğe davet etmiş. Onlara pilav yapmış, atlar için de bir dağarcık saman ve bir dağarcık arpa ile birlikte biraz su vermiş. Askerler bunların 40 ata yetmeyeceğini söylemişler. O da “Siz verin, yeter onlara” demiş. Bu atlara yiyeceklerin bolca yettiği ve kana kana sularını içtiklerini gören askerler bu zata “Kandırmış” lakabını vermişler (Resim 67).

Resim 67. Naim Bey Konağı

YAŞAR BEY (NAİM BEY'İN KARDEŞİ) KONAĞI (Resim 68)

A

Resim 68. Yaşar Bey Konağı

PEKMEZ KAYNATMA VE ÇİTLEMBİK KURUTMA (Resim 69)

Resim 69. Yağcı'da Pekmez Kaynatma ve Çitlembik Kurutma

YAĞCI (KANDIRMIŞ) DAĞI, SU KUYUSU VE ZEYNEL ABİDİN HAZRETLERİ MEZARI (Resim 70)

Resim 70. Yağcı Dağı, Su Kuyusu ve Zeynel Abidin Hazretleri Mezarı

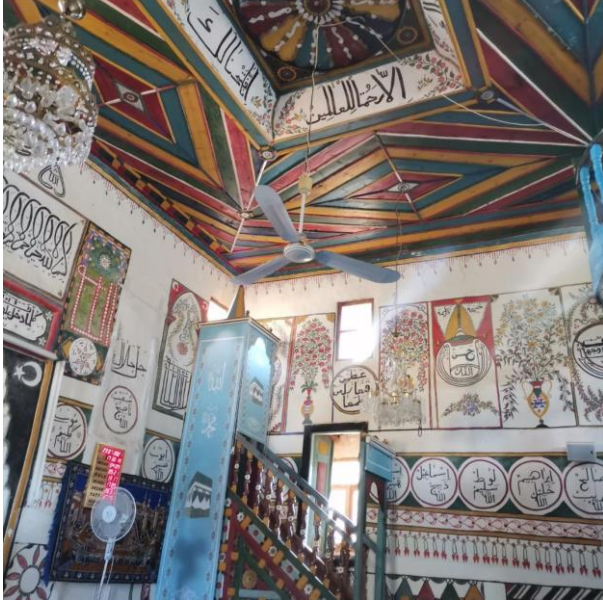
YAĞCI CAMİSİ VE TARİHİ SELVİ AĞACI

Yağcı eski muhtarı Fahri Kandırılmış'ın anlattığına göre: Caminin yanında bulunan selvi en az 240 yaşındadır. Bu selvi fidanının Şabanzade oğlu Hacı Mehmet Ağa tarafından İstanbul'dan getirilerek dikildiği belirtilmektedir. Hacı Şabanzadeler'in Erzurum Horasan'dan geldikleri Hacı Mehmet Ağa'nın soylu kişilerden olduğu ve Yağcı Köyü'nün kurucusu olduğu söylenmektedir (Resim 71).

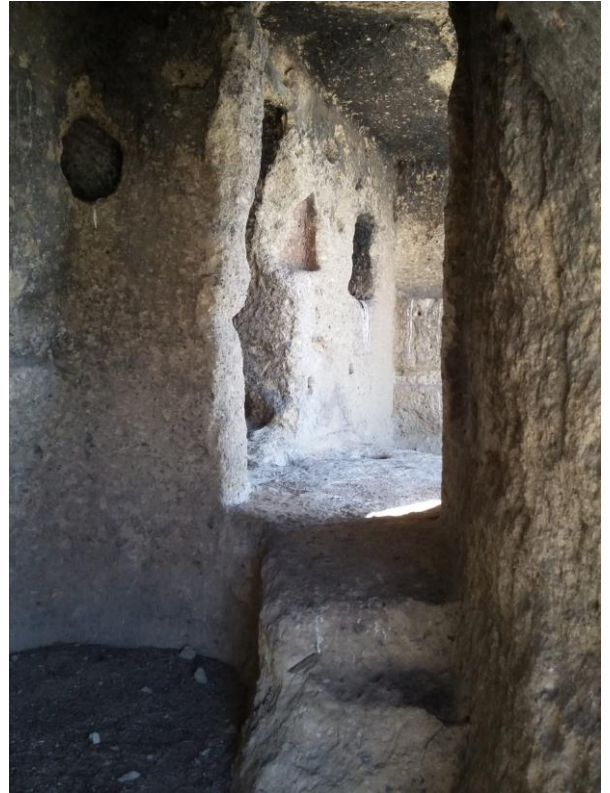
Resim 71. Yağcı Camisi ve Tarihi Selvi Ağacı

23. YEŞİL (SATILMIŞ)
YEŞİL CAMİSİ (Resim 72)

Resim 72. Yeşil Camisi

24. YILDIZ CAVUR EVİ (Resim 73)

Resim 73. Yıldız Cavur Evi

DÜZ MURT (Resim 74)

Resim 74. Düz Murt

25. YUCALAR

YUCALAR KAYA MEZARI (Resim 75)

Resim 75. Yucalar Kaya Mezarı

26. ATLI CİRİT

Dünya medeniyetinde önemli bir gelişme sayılan atın evcilleştirilmesinin ilk olarak Türkler tarafından gerçekleştirildiği kabul edilir. Türk kültüründe at sadece savaş zamanında değil çeşitli oyunlarda da önemli bir unsurdur. Atlı sporlardan cirit oyununun Anadolu-Türk menşeli olduğu bilinmekle beraber ilk hangi dönemde başladığı tam bilinmemektedir. Bazı araştırmacılar bu sporun Orta Asya’da başladığını, Selçuklular, Memluklular tarafından geliştirildiğini ve son olarak gelişiminin zirvesine Osmanlılar döneminde ulaştığı belirtilmektedir (Çiftçi, 2011). Cirit oyunun aslında at üstünde süngü ve mızrak gibi savaş silahlarının düşmana karşı daha etkili kullanılması amacıyla ortaya çıkmış bir oyun olduğu da bir gerçektir. Cirit oyun kuralları, sporcu kıyafetleri, atların kuşamı ve hareketlerin puanlama bilgilerine ilgili (geleneksel-selendi-cirit-oyunlari, 2022) adresinden ulaşılabilir.

Yörük kültürünün yaygın olduğu yerlerde atlı cirit oyunları da oynanır. Bu kültürün yaşatıldığı yerlerden olan Uşak’ta ilk atlı cirit kulübü belediye bünyesinde 1984 yılında kurulmuştur. 2011 yılında bu kulüp sayısı 25’e ulaşmıştır (Çiftçi, 2011). Kars ve Erzurum illerinde de eskiden beri bu gelenek yaşatılmaktadır. Bu geleneğin sürdürüldüğü ve kurumsal olarak desteklendiği yerlerden biri de Selendi’dir. Türkiye’de atlı cirit spor müsabakalarında Türkiye çapında şampiyonluklar yaşayan tek ilçenin Selendi olması; bu sporun yörük halkımız nezdinde ne kadar önemli olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir (Resim 76).

Resim 76. Selendi Cirit Sahasında 2022 Türkiye Atlı Cirit Çeyrek Final Karşılaşmaları

Mısır Odunu Oyunu (Mısır Ciridi)

Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethetmesi sonrasında yaygınlaşması nedeniyle bu adı alan oyun Selendi Kurtuluş Günlerinde, düğünlerde ve bayramlarda oynanırdı. Cirit sporunun yaygın olduğu komşu ilimiz Uşak'ta da bu oyun eğlence dünyasının bir parçasıydı (Çiftçi, 2011). Açık bir alana dikilen direkler arasına ip gerilerek atlıların atıyla koşarken ciriti yere çarptırıp ipin üzerinden aşırırmaya çalışması şeklinde oynanırdı. Başarılı olanlara çeşitli hediyeler verilirdi. Bu geleneksel oyun yıllar ilerledikçe unutuldu.

Kaynakça

Çiftçi, S. (2011). Uşak'ta Atlı Cirit Sporu Ve Cirit Kültürü. *Millî Folklor*, 23(89), 87-99.

geleneksel-selendi-cirit-oyunlari. (2022, Temmuz 31). Selendi Belediyesi:
<http://www.selendi.gov.tr/geleneksel-selendi-cirit-oyunlari> adresinden alındı

ASIM ÖZTÜRK

İlk çağlardan bu yana Türkler içinde yaşadıkları coğrafyanın özelliklerinden en iyi bir biçimde yararlanmasa gerektiğini öğrenmişlerdir. Evcilleştirmeye uygun hayvanları giderek sürüler haline dönüştürmüşler, onların sütünden, etinden, derisinden yararlanarak yaşamlarını kolaylaştırmışlardır. İçinde yaşadıkları Orta Asya düzlüklerinin koşullarına uygun olarak evcilleştirdikleri küçükbaş hayvanları otlatmak, sürülerini korumak, sağlıklı bir biçimde çoğaltmak için yine onlarla birlikte ortak bir yaşam sürdürmeyi seçmişlerdir. Uçsuz bucaksız geniş düzlüklerin içindeki alanları, su yataklarını, barınmak ve yaşamak için, gerekli olan ne varsa bunları korumak için sürekli büyük bir çabanın içinde olmuşlardır. Bu geniş alanların denetlenmesi, alanların sürüleri için ellerinde bulundurulması konusunda; giderek küçük gruplardan obalara dönüşen kalabalıklarıyla atları öncelikle güçlerinden ve hızlarından yararlanarak kullanmışlardır. Önceleri doğada diğer canlılar gibi sürüler halinde bulunan atları da evcilleştirmişlerdir.

Atları evcilleştirmeleriyle birlikte yaşamları kolaylaşmış, uzak sanılan alanlar arasında bağlantılarını daha güçlü kurmuşlar, bu alanlardaki verimli otlakları kullanımlı konuma getirmişlerdir. Orta Asya düzlüklerinde sürüleri için sürekli yer değiştiren obalar, çadırlar arasındaki uzaklıklar kısaltılmış, yakınlıklar kurularak ilişkiler geliştirilmiştir. Evcilleştirdikleri hayvanlar arasında ilk sırayı alan at, giderek yaşamlarının vazgeçilmezlerinden biri olmuş, yeni yeni biçimlenen sosyal alanları at kültürüne dayalı bilgileriyle hızla değiştirmeye ve geliştirmeye başlamıştır.

İlk başlarda sürülerin güdülmesi, denetlenmesi işlevinden başlayarak atla kurulan ilişki giderek tüm yaşamlarını etkilemiştir. İstedikleri biçimde atları yönetmiş ve yönlendirmişler, bu yönlendirmeler doğrultusunda atlar Türklerin, Türkmenlerin sosyal yaşamlarına biçim veren en etken unsurlardan biri olmuştur. O yıllarda evcilleştirilmesi hızı ve gücü nedeniyle çok zor olan atlar, at sürüleri zamanla kullanışlı konumuna getirilmiştir. Atlar giderek gücü, hızı, dayanıklılık özellikleriyle evcilleştirip yaşamlarına giren toplulukların, grupların en yakın dostu, en yakın güç ve yaşama tutunma kaynakları olmuştur. Bu geniş düzlüklerde yaşamların tek düze bir biçimde akmadığı, sürekli yakın obalar ve gruplar tarafından sürüleri bozmak, onları çalmak, ellerinden baskınlarla almak konuları hep yaşanmıştır. Bu süreçlerin izlenmesi, sürüleri bozup çalanlara baskın verilmesi, bu baskınlar sonrası uzak alanlara kaçışlar yine atlarla olmuş, atların hızı ve dayanıklılığından yararlanılmıştır.

Savaşlar dizgesi gibi görülen tarihsel kaynaklarda, gruplar, oymaklar, obalar, boylar daha da ötesinde kurulan büyük birliktelikler içinde devlet olgusu gündeme geldiğinde bile, bu büyük süreçlerin hep atla, at sırtında sürdürülerek tamamlandığı bilinmektedir.

Türklerin Orta Asya'dan başlayarak oluşturdukları tüm devlet olma olgularında at hep en önde yer almış, bu kuruluş süreçlerini içeren savaşlarda atların gösterdiği kahramanlıklar anlatılmıştır. Türkler için ayrı bir önem taşıyan at, sosyal yaşamlarının ayrılmaz bir parçası olmayı hep sürdürmüştür. Doğumlarından ölümlerine dek geçen sürecin ayrılmaz en önemli

yol arkadaşı, en önemli güven kaynağı ve dayanağı olmuştur. Dönemlere göre de inançlarının biçimlenmesinde, yaşam geleneklerinin çok değişik dönemlerinde belirleyici unsurlardan birisi olmuştur. Çocukların doğumla birlikte armağan olarak verilen yeni doğmuş bir tayın yetiştirilip, onunla birlikte büyümesi, ona yoldaşlık yapması, onun yaşamının her zorluğunda yanında olması önemsenmiş bu geleneksel davranışa ayrıca önem verilmiştir. Çocukların ata binme alışkanlıklarını kazanması, atın üstünde durma becerilerini edinmesi iki, üç yaşlarında bir çocuğun koyunların sırtlarına bindirilerek başlatılması, giderek büyüdükçe bunun uysal, ardından yetkin atlarda sinanması sosyal yaşamın eğitici, biçimlendirici birer öğretisidir. Çocukların daha o yaşlarda atla kurduğu, ona verilen atla kurduğu ilişkinin tüm yaşamını kapsaması, giderek atından söz ederken en yakın yoldaşından söz eder gibi davranmasının temellerinde bu alışkanlıklar yatmaktadır.

Orta Asya'da MÖ 40.000-30.000 yıllarına dayanan arkeolojik kazılardaki buluntularda karşılaşılan verilerde de görülmektedir ki insanların farklı (o günün olguları içinde) inanışları olmasına karşın yan yana gömülmeleri, atlarıyla birlikte gömülmeleri görülmektedir. Arkeolojik bulgularda da görülmektedir ki insanların atlarına verdiği önem o denli büyüktür. Sütünden, etinden, derisinden, kemiklerinden yararlandıkları bu evcilleştirilmiş, kendilerinin en yakın yolu, yoldaşı olmuştur atlar. Zaman içinde atlar özelliklerine göre de adlarıyla anılır olmuştur. Düğünlerin, derneklerin, ölümlerin, yasların da vazgeçilmezi olmuştur. Bilindiği gibi başarılar sonrası, kutlanması gereken olaylarda kurban edilen, şölenlerde kesilip eti yenen, doğasal inançlar doğrultusunda kesilip adak olarak bağışlananlar yine atlardır.

İnsanların, obaların, kabilelerin, devletlerin sosyal yaşamlarında, kuruluşundan, sürdürülmesine varıncaya değin etkisi asla yadsınamaz olan atlar, binicilerinin bu süreçler içinde gösterdikleri başarılarla birlikte anılmıştır.

Söylencelerin, anlatıların, yazılı metinlerin ortaya çıktığı günden bu yana dillendirilen bu anlatıların hep ana ögesi at olmuştur. Masallarımızda, destanlarımızda kahramanlıkların, yiğitliklerin anlatılması, onlara verilen önemin belirlenmesi nedeniyle atları, atlarının renkleri, anlatıda bu dilsel varsılığın önemli unsurlarından biri yine atlardır. Zorlukların aşılmasında, ulaşılması neredeyse olanaksız olan yerlerin, kalelerin, en diplerde bulunan canavarların gizlendikleri mağaraların ele geçirilmesinde atların sıra dışı davranışları hep anlatıla gelmiştir.

Yaklaşık MÖ 4. yüzyılda ilk kez İskit Türklerinin bulduğu özengiyle birlikte ata binmek, atı değişik koşullarda kontrol etmek, istediğin alana yönlendirmek kolaylaşmıştır. Evcilleştirdiği atı en iyi, en yararlı kullanabilmenin olanaklarını arayan Türkler, çıplak atın sırtına uzun yollar rahat etmek, uzun yollara dayanıklılık süreçlerini uzatmak için önceleri yine koyun sürülerinden çok değişik amaçlar için bulduğu, oluşturduğu keçeyi kullanmıştır. Uzun zaman ve deneyimler sonrası keçeyle birlikte başlayan kullanım süreçlerine eğer bulup, eğerin altına keçe koyarak kullanmayı başarmıştır.

Eğerin altına keçe koymayı, ata eğer vurmayı, eğerin yine at ve diğer (dana, öküz, deve, geyik, sığır) büyükbaş hayvanların derisinden oluşan kolonla, kemerle atın sırtına sağlam biçimde bağlamayı öğrenmiştir. Bugün ata binerken kullanılan birçok at takımının daha o günlerden en yararlı bir biçimde kullanmanın kültürünü oluşturmuşlar; kullanılan bu malzemelerin kullanan kişilerin kendi kültürlerine ve beğenilerine uygun güzelliklerle üretilmesine özen göstermişlerdir. Atı denetlemek için başına geçirilen gemden başlayarak kuyruk ucuna dek uzanan at takımları o günün koşulları, o günün gereksinimleri doğrultusunda biçimlenmiştir. Bu koşum araçları atı hiçbir zaman rahatsız etmeden, onu

yaralayacak bir biçimde üretilmeden değişik saraç ustaları tarafından üretilmiştir. At başlıklarının zaman zaman iplik türü malzemelerden üretilmiş olmasına karşın, dayanıklılığı, sağlamlığı ve atın başında güzel durması nedeniyle üst bölümde adlarını andığımız hayvanların derilerinden üretilmiştir. Ata binenin sosyal konumu, ata binenin toplum içindeki yeri ve işlevi nedeniyle sıradan, tek düze başlıkların ötesine geçilerek hem ata, hem de binicisine değer katmak anlamında bu başlıklar süslenmiştir. O günün değerli madenlerinden oluşan, Türk kültürünün içinde zamanla biçimlenip öne çıkan motiflerle süslenmiş başlıklar kullanılmıştır. Atın hem güzelliğini, hem de binicisinin paha biçilmez değerlerini daha da öne çıkaran, bu duygularla süslenen at koşumları Türkler ve Türkmenler arasında çok sevilen, önemsenen bir maden olan gümüşle işlenmiştir. Öyle zamanlar, öyle beğeni düzeyleri oluşmuştur ki bu başlıklar ve at koşum, binek malzemeleri çok değerli bir konuma getirilmiştir. Özellikle eğrilerin ön ve arka bölümlerindeki çıkıntılarının süslenmesi, bu çıkıntıların gümüşlerle kaplanması, atın ve binicinin ne denli önemli bir sosyal konuma sahip (varsıl birisi olduğunu göstermesi açısından) olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

At beslemek, at yetiştirmek, ata sahip olmak başlı başına Türklerde önemli bir kültürdür. Toplum içindeki bazı kişilerin konumlarının önde olması nedeniyle, binek atlarını ayrı bir özenle beslendiklerini biliyoruz. Çok uzak değil bundan altmış yıl önce motorlu araçların bu denli yaygın olmadığı dönemde, varsıl kişilerin önemli bir ulaşım aracıydı atlar. Köyler, kentler arasındaki o gün uzak, bugün yakın olan yolların at sırtında ivedilikle geçilmesi, gidilmesi için iyi at beslemek, iyi ata binmek önemliydi. O günlerin en yaygın söylencesi; “Biz düğün arpasıyla at beslemeyiz” sözlerindeki yaklaşımın sosyal konumu belirleme ve salt binmek için iyi cins bir atı beslemenin bir varsıllık olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Şölen ve düğün etkinliklerine çağrılı (oku gönderilme durumu) toplumda saygın yeri olan kişiler atlarını o güne özel olarak hazırlarlardı. Hiçbir işe koşmadıkları atlarını her an, her gün yeni bir (okuyula) karşılaştacaklarmış gibi besleyici besinlerle arpa ve benzeri ürünlerle yemlerler, her sabah tımarlarını, bakımlarını yaparlardı. Kimi zaman yanlarındaki yamaklara bu işi yaptırırsalar da çoğunlukla atla arasındaki duygusal bağı geliştirmek için binicisi tarafından bu işlemler yapılırdı. Sırtı, tüyleri iyi bir biçimde kaşağılanmış olur, tırnakları ve nal bakımları gözden geçirilirdi. Uzun süre bağlı olduğu işlikten çıkarılmayan at, biriktirdiği onca güçle yerinde duramaz olur, bağlı bulunduğu damdan çıkarıldığı an yerinde oynamaya başlardı.

Tarihi verilerden öğreniyoruz ki MS 9-11. yüzyıllarda Hazar Denizinin alt bölgesinden dolaşarak doğudan Anadolu topraklarına giren Türk boyları olduğu gibi; yine Karadeniz’in üst (kuzey) tarafından dolaşarak Kırım Yarımadası bölgesini de kapsayacak bir biçimde Peçenek, Kuman, Kıpçak, Avar Türklerinin bugünkü Balkanlar dediğimiz bölgeye yerleştiklerini biliyoruz. Yaklaşık on birinci yüzyıldan başlayarak Anadolu’nun Türkleşme süreci içinde Anadolu Selçukluları’nın uç beyleri olarak batıya, Ege Denzine egemen olan İzmir Beyi Denizci Çaka Beyden söz etmeden olmaz. Emir Çaka Bey Ege Denzinde kurduğu gemilerle bu alanda egemenlik sağlarken birçok deniz savaşlarına katılmış, bu savaşların birçoğundan yengiyle ayrılmıştır. Emir Çaka Bey’in bir dönem Bizans Sarayı’nda bulunması ve Bizans’ın durumunu yakından bilmesi nedeniyle; Bizans’ın başkenti olan İstanbul’u ele geçirmek ister. Kendisine en yakın Balkanlara yerleşmiş olan Peçenek’leri İstanbul’un almak için yanına çağırır, onlarla görüşmeler yapar. Binlerce atlı Peçenek savaşçıları bu çağrıya katılmak için, Çanakkale boğazını atlarının kuyruklarına tutunarak geçerler ve Emir Çaka

Bey'in oluşturduğu güçlere katılmaya başlarlar. Bu tehlikeli ve önemli durumu anlayan Bizans yönetimi oyunlar kurarak Anadolu Selçuklular Beyi, Emir Çaka Bey'in de kayın Pederi olan 1. Kılıç Aslan'a haber verir. Emir Çaka Bey'in senin yerinde gözü var benzeri siyasi kurmacalar üreterek iki önemli Türk beyini karşı karşıya getirir. Bunun üzerine görüşmek, konuşmak ereğiyle Emir Çaka Bey 1. Kılıç Aslan tarafından İznik'e çağrılır ve bir ziyafet sonrası zehirlenilerek ortadan kaldırılır. Bu süreci izleyen dönemlerde Emir Çaka Bey'in öldürülmesi olayından sonra Çanakkale çevresinde toplanan Peçenek atlıları yine atlarının kuyruklarına tutunarak Çanakkale boğazını geçerek Balkanlara dönerler. Bizans batı bölgesinde beliren bu tehlikeyi de ortadan kaldırmak için her iki Türk boyunu kışkırtır, Kumanların bir gece Peçeneklere saldırması sonucu binlerce insan ölür. Bu bölgelere gelinceye dek Karadeniz'in üst bölgesindeki tüm büyük ırmakları yine atlarının kuyruklarına tutunarak geçen Türkler, Türkmenler bu kültürü atlarının da becerileriyle edinmişlerdi.

Türklerdeki at sevgisi, atla olan bu duygusal, bedensel bağ zaman zaman çok öne çıkmış söylencelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Belirgin olarak birçok halk destanlarında, söylencelerinde yer aldığını biliyoruz. En yakın, yaşadığımız bölgede bilinen ve adına türkü yakılmış bir olay vardır: Bugün Demir Köprü Barajı'nın suları altında kalan Borlu Beyliğinin (Şıhlığı'nın) ata binmekte üstün becerileri olan Mustafa adında bir oğlu vardır. Tüm çevrede en huysuz atlara bindiği, en huysuz atları uslandırdığı konusunda bilgiler, söylenceler yayılmıştır. Bu şöhreti nedeniyle bağlı bulundukları (Osmanlı Toprak Yönetimi içinde) Karaosmanoğlu Beyi tarafından duyulmuş, kendine bir rakip, bir hasım olabilir düşüncesiyle önlem almaya başlanmıştır. Yine Karaosmanoğlu beyliğinin çiftliğinde bulunan deli dolu, kimseyi sırtına bindirmeyen, kimsenin sırtına binemediği bir at bulunmaktadır. Karaosmanoğlu Beyi Mustafa'yı çiftliğine davet eder, bu deli dolu ata bindirip, üstünden düşürerek yaralayıp öldürmenin, hakkında yayılmış olan bu söylenceyi silip yok etmenin yollarını arar. Ele avuca sığmayan huysuzluğuyla yanına bile yaklaşılmayan bu atı Mustafa'ya gösterip binip binemeyeceğini sorar. Mustafa hiç çekinmeden ata yaklaşır ve belirli bir süre sonra sırtına binerek atı uysallaştırır. O günlerden sonra Mustafa'nın adının yanına Deli sözcüğü eklenir. Deli Mustafa olarak anılmaya başlar. Ata binme becerisi ve atla olan bağı iyi bilinen Mustafa çevrede artık Deli Mustafa övgüleriyle anılmaya, konuşulmaya başlamıştır. Bu durum Karaosmanoğlu'nu daha da kaygılandırır ve Deli Mustafa'nın Türkmenler arasında değerinin arttığı, bir gün gelip yerini alabileceği korkusuyla ortadan kaldırılmasını düşünmeye başlamıştır. Öldürtmek için yollar ve yöntemler ararken, Deli Mustafa'nın ilk eşinin erken ölümü nedeniyle çevre obalarda evlenecek bir kız aradığını duymuş ve hemen devreye girmiştir. Deli Mustafa'nın ilk eşi bir Şıh köyü olan Selendi Çayı üstündeki Mıdıklı-Ramazanlar'dandır. Karaosmanoğlu Beyi Deli Mustafa'ya yeni yetişen baldızıyla evlenmesini adamları aracılığıyla önerir. Bir taraftan da yine adamları aracılığıyla Mıdıklı-Ramazanlar köyüne haber salarak Deli Mustafa'nın köyü basacağı ve baldızını kaçıracağı haberini salar. Birçok kişinin göze alamayacağı işleri yapan Mustafa'ya yüklenen Deli yaklaşımından ve onunla ilgili anlatılan öykülere yeni olumsuzluklar eklenerek bir Şıh köyü olan Mıdıklı-Ramazanlar atlanır ve silahlanırlar. Selendi Çayı'nın yatağından adamları ve atlılarıyla birlikte yola çıkan Deli Mustafa Mıdıklı-Ramazanlara yakın bir bölgede karşılanır, nasıl ve neden olduğu çok ayrıntılı belirtilmese de Deli Mustafa ile Mıdıklı-Ramazanlar köylüleri arasında çarpışma çıkar; Karaosmanoğlu'nun amaçladığı şey gerçekleşir. Bu çarpışmada ölenler olur, Deli Mustafa'da yaralanır. Yaralanan Deli Mustafa adamları tarafından Pabuçlu köyüne kaldırılır. Karaosmanoğlu Beyi Deli Mustafa'nın ölmediğini öğrenince Karaosmanoğlu Beyi kendi hekimini, ya da yara sarıcısını Pabuçlu'ya gönderip ne yaparsan

yap Deli Mustafa'yı öldür buyruğunu verir. Gelen hekim, yara sarıcısı Deli Mustafa'nın yarasını açar kendi hazırladığı zehirli merhemleri sürerek bir iki gün içinde Deli Mustafa'nın ölmesine neden olur.

Deli Mustafa hem bir şıhın oğlu olması hem de gösterdiği cesaretler nedeniyle çevresinde çok sevilmiştir. Cenazesi Borlu Şıhı'nın isteği üzerine Borlu'ya getirilir. Temizlenir, tıraş yapılır. Borlu Şıhı'na bağlı diğer obalardan, köylerden gelen kişilerce bir iki gün kalabalıklar halinde ziyaret edilir. Sonra Deli Mustafa'yı sevenlerce türküler ve ağıtlar yakılarak, yüzü açık olarak cenazesi kaldırılır. Bugün Azerbaycan'da uygulandığı gibi tabutunun üstü açık olarak taşınarak gömütlüğe götürülür. Deli Mustafa üstüne türküler yakılır. Bugün bile Deli Mustafa'm türküsü bölgemizdeki Türkmenler arasında çalınıp söylenmektedir. Bir ağıt ve yiğitlik temasını işleyen sözcüklerle kurulmuş türkü, türkülerin TRT kaynaklarında bulunduğu bilinmektedir.

Türklerin atla olan ilişkileri değişik alanlarda yaşanan olumlu ya da olumsuz olaylar nedeniyle onların yaşamlarının önemli bir parçası haline gelmiştir. Bugüne dek anlatılan ve aktarılan bilgilerin gerçekliği onların bire bir yaşanmış olmalarından geldiğini, göz ardı etmememiz gerekir. Sürülerinin ardından durmadan onların yayılma, otlama gereksinimleri doğrultusunda kendilerine belirlenen alanlar içinde yazlık ve kışlık olarak seçilen yerlere gidip gelirken en yakın yoldaşları olan atlar, yaşamlarının da değişmez bir parçası olmuştur. Çadırlarının, geçici, mevsimlik olarak yerleştikleri alanların önünde hemen kullanmaya hazır bir biçimde binek atlarını bulundurmışlardır. Gerektiğinde zaman yitirmeden üstüne atlayıp gerek izleme de, gerekse kaçanı yakalamada atların hızından yararlanmışlardır.

Yıllar öncesi birebir duyduğum, tanık olduğum bir konuşmayı şimdi değerlendiriyorum da, atın Yörüklerin, Türkmenlerin, Türklerin yaşamında ne denli geniş yer tuttuğunu anlıyorum. Yüz yıllarca sürdükleri bu yaşam (konar-göçer) biçimi içinde at en yakın, en yararlı, en kullanışlı bir hayvan olarak yanlarında yer almıştır. Yaklaşık 1965 yılları olmalı, ilçemizin, Selendi'nin tek kasabı, hayvan kesip satanı olarak bilinen Kör İmamların Nuruş adında bir Türkmen vardı. Yeni açılan Selendi yolunun Kınık köyüne yakın bölgesinde, Selendi Gömütlüğünü hemen geçince solda, bugün büyük kısmı yeni açılan yolun altında kalan Tahtacı gömütlüğü bulunurdu. Yaklaşık dört beş dönümlük dereye yakın çevresinde ulu meşe ağaçlarının yükseldiği bu Tahtacı gömütlüğü çevredeki Tahtacı Türkmenlerin zaman zaman sürülerini otlattıkları yamaçlara, alanlara yakındı. Yeni yol açılırken bu Türkmen gömütlüğüne gereken önem verilmediği için, bazı gömüt taşları; bunlarda genellikle yazı bulunmazdı, yolu açan araçların bıçaklarıyla kenara itilmiş, bir kısmı da toprak altına gömülmüştür. Önemli bir Türkmen değerinin bilinçsizlik yüzünden yok edilişin ilçemiz açısından önemli örneklerinden birisidir. Sosyal bilimciler, tarihçiler tarafından yapılacak derinlemesine bilimsel çalışmalarda Tahtacı Türkmen kültürünün köy (mahalle) adlarıyla, gelenek ve görenekleriyle bu bölgede, bizim bölgemizde de yaşadığı görülecektir. Bu kültürlerin bir an önce, yitip gitmeden ortaya çıkarılmasında yarar vardır.

Yaklaşık 2000'nin üstünde keçi sürüsü olan birisiydi Kör İmamların Nuruş. Bu bölgede kıl çadırları hep kurulu olur, hayvanlarını yanındaki yardımcısıyla birlikte otlatır, yayardı. İlçemizin iki kahvesinden biri olan Berberler Kahvesinin önündeki büyük akasya ağacına dayalı bir tel dolap içinde canı et istediği zaman, gönlü olduğu zaman sürüsünden bir erkek ya da teke keser o tel dolaba asarak satardı. Genellikle et alıcılarının, esnaflardan ya da memurlardan oluştuğunu bilerek, onları tanır ve sevdikleri bölgelerden kestiği etleri isteyip

istemediklerini sormadan evlerine gönderirdi. Kesilen etin satılması, dağıtılması genellikle öyleye dek biter, soluklanmak için, çay içip gelen gidenle, arkadaşlarıyla sohbet kahvenin dışındaki masaya yakın bir sandalyeye ilişerek başlar, orada bulunanlarla konuşmayı sürdürürdü. Gençlerin tarlalarda çalıştığı, genelde yaşlıların kahvede oturduğu iş günlerinde, kendisine yakın yaşlarda olanlarla başladığı sohbetleri derinleşir zaman zaman da anıların düğmesi çözülür gençlik yıllarına dönülürdü. Erken gelişmesi nedeniyle 1915 yılında askere alınan Kör İmamların Nuruş Çanakkale savaşlarına on beş yaşlarında katılmış, göğüs göğüse yapılan süngüleşme savaşlarından sağ çıkanlardan birisidir. Bu süngü savaşları döneminde kendisinden neredeyse on beş yaş büyük olan, Osmanlı'nın açtığı birçok cephede savaşıp bu bölgeye gönderilmiş olan hemşehrisi Selendi'li Tellinin Mehmet ile karşılaşır. Çanakkale savaşlarından, özellikle süngüleşme savaşlarından sağ olarak çıkışını hemşehrisi olan Tellinin Mehmet'e borçlu olduğunu aradan neredeyse elli yıl geçmiş olmasına karşın anlatırdı. Süngüleşme savaşlarında Tellinin Mehmet Kör İmamların Nuruş'u arkasına alır, öne kendi geçerek "Sen küçüksün daha, çabuk yaralanır ölürsün" diye kollarmış. Uzun yıllar cepheden cepheye gönderilen zaten yoksul bir köy çocuğu olan Tellinin Mehmet Cumhuriyet kurulduktan sonra kimsesiz ve yoksul bir biçimde yaşarken ona hep Kör İmamların Nuruş bakmıştır. Ne zaman satmak için sürüsünden bir hayvan kesse, etin bir bölümünü ona gönderirdi. Bugün yaşıyorsam, Çanakkale savaşlarından, süngüleşmelerden sağ çıktıysam bunu Tellinin Mehmet'e borçluyum diye anlatırdı. Yine o günlerden birinde söz derinleşmiş dostlukların düğmeleri çözülmüştü. Yeni demlenen çayın kokusu konuşmaları pekiştirirken Kör İmamların Nuruş Yörük anılarına daldı. Her an evinin avlusunda, evinin altındaki damda bağlı olan atını anlatırken söz gelip keçi sürüsüne dayandı. Sürüyü otlattığı bir gün yeni yetişen bir tekenin sürünün dışına çıktığını, kaçarak sürüden uzaklaştığını anlattı. Atının hünerinden giderek kendi ata binme hünerinden belirgin bir şekilde söz etmeden sözü kaçan tekeye getirerek anlatmıştı:

"Keçi sürüsü yamaçlara doğru sarıp, yayılırken bu deli dolu teke sürüden ayrılıp uzaklara doğru gitmeye başlamış çobanların ardından koşmaları, çevirme hareketleri kar etmemişti. Hızla uzaklaşan tekeyi neredeyse yakalamak olanaksız bir hale gelmişti. Hemen çadırın önünde pıynarlara bağlı eyerli atın üstüne atladım, çukur, dere, tepe demeden hızla uzaklaşan tekenin ardından atı sürdüm. Çadırdan ve sürüden çok uzaklara kaçan, hızla kaçan teke önümden koşarken ben de atımla onu izledim. Sonunda onun hızına ulaşip belirli bir süre tekeyle pareler koştuktan sonra, koşan atımın üstünden eğilip tek elimle tekenin sırtından tuttuğum gibi neredeyse yetmiş, seksen kiloluk tekeyi havaya kaldırıp atımın eyerinin önüne oturttum. Atımın boynunun üstünde kıpırdamasına izin vermeden o azgın tekeyi çadıra getirip yine sürüye kattım." Konuşmalar keçi sürüsü, sakallı teke, çoban köpekleri, dağlar, yaylalar üzerine sürüp gidiyor.

Koşup kaçan bir tekeyi, koşan bir atın üstündeyken yakalamak, giderek bunun Yörük ve Türkmen yaşamının bir parçası olduğunu düşünmek gerekir. İçselleştirilen bu yaşam biçiminin kendilerini savunma dönemlerine kıvraklık ve dayanıklılık olarak hazırlanmak, bu hazırlıkları ayrıca yazmak gerekir. Bunu savunma ve savaşa hazırlıklarının kullanılmasının ayrıntılarını geniş olarak değerlendirmek gerekiyor. Neredeyse tüm Türklerde oynanan ama farklı adlarla anılan oyunların (Buz-Kaşı)'nin bir canlı örneğini anlatıyordu Kör İmamların Nuruş. Keçiyi yakalamak, tekeyi sürüde tutmak, at üstünde koşan, kaçan bir canlılığı yakalamanın bir eğitim yöntemi olan (Buz- Kaşı oyununun) farklı bir örneğini veriyordu Kör İmamların Nuruş. Bu canlı tanıkların Yörük ve Türkmen gelenekleri üzerine anlatacakları

daha neler vardı bilmiyoruz. İçinde yaşadığımız bu kültürlerin ayırtında olmadığımız için, bu kişiler her zaman yaşayacaklar, bu kişiler yaşadıkları olayları, taşıdıkları kültürleri bize her zaman aktaracaklar sandık. O insanların tanıklıkları birkaç duyumdan, zaman zaman anlatılanlardan belleklerde kalan eksik, yarım bilgilerden oluştu. Yaşananların arasından çok büyük zamanlar geçmeden bunların, her bölge, her yöre kendisine düşen sorumlulukla davranarak derlenmesi, kayıt altına alınması gerekir. Yazılmayan, yazı altına alınmayan ne güzel, ne çok değerli bilgilerimiz bugüne dek yok olup gitti. Bugünden sonra yok olmalarına izin vermemeliyiz.

Koşullar, yaşam biçimleri değişmiş olsa bile bu kültürün bu kültürel birikimimizin yaşamımıza değişik biçimde uzandığını görüyoruz. Uyandığımız andan, uyuduğumuz odadan, pencereden, pencere perdesinden, masa örtüsünden, ayaklarımızın altındaki kilim ve halıdan başlayarak bunları sıralamamız olasıdır. Baktığımız, dokunduğumuz her nesnenin, her biçimin, güzellik olarak bizi etkileyen her rengin ve dokunun ardında, altında ne var diye sorguladığımızda işte o büyük kültürel birikimin eşiğine adım atmış oluyoruz. Çözümleyici ve anlamaya yönelik olarak baktığımız zaman yüzyıllara dayalı bu at kültürünün Türklerin tüm yaşam alanlarını kapsadığını görürüz. Çocuk oyunlarından, yetişkinliğe erişme süreçleri de içinde olmak kaydıyla sosyal alanın her yerinde; altında savunma, savaşa hazırlanma, kendini ve içinde bulunduğu oymağı, obayı, ulusu koruma dürtüsünden kaynaklanan etkinlikler hemen hemen her bireyin yaşamına girmiştir. Bugün savunma, kendini değişik biçimlerde koruma yöntemleri gelişip değişse de derin yıllara dayalı atlı kültürün izlerini birçok alanda görebiliriz.

Türkler; savunma, savaşa hazırlık süreçlerini kapsayan, atların, binicilerin her an hazır olmasını, hazırlıklı olmasını sağlayan birçok oyunu geliştirmişlerdir. Bu oyunları savaşız dönemlerde, şölen ve kutlama günlerinde kendi aralarında oynamışlardır.

Mezopotamya’da yapılan kazılarda Tel-Agrap (Eski Eşnunaki) bölgesinde bakırdan bir heykelde 5000 yıl önce Sümerler’de yarış arabası ve arabayı kullanan bir yarışta sporcu heykeli betimlenmiştir.

Orta Asya bozkırlarından başlayarak, her gittikleri bölgelere de götördükleri, aslında yaşamlarının da bir parçası olan kaçma ve kovalamaca gibi özellikleri olan oyunları sürdürmüşlerdir. Bu oyunlar “Gökbörü, Kızbörü, Beyge, Cirit Oynama, Çeşitli Atlı Hokey, Çöğen, Çevgen, Güreş, Okçuluk, Kılıç, Gürz, Matrak Talimi, Koşu, Tomak Oyunu, Av ve Avlanma gibi sporlardan oluşmaktadır. Savaşa hazırlık niteliğinde yaptıkları asıl sporlardan birisi Güreş’tir. Türkler genelde “Kara Kucak” güreşleri yaparlardı. Trakya’ya geçtikten sonra yağlı güreşi öğrenmişler ve yağlı güreşleri geliştirerek günümüzde olduğu gibi uzun yıllar sürmüşlerdir. Eski Türklerde güreşin adı “Yıkışma ya da Yakalaşma”dır. Önceleri giysiyle yapılan güreşler, tutma ve yakalama açısından zorlaştırmak için üst kısım çıkarılmış daha da zorlaşması için üste yağ sürülmeye başlanmıştır. Üstü giysili yapılan güreşler bugünkü Judo’nun atası sayılırdı. Yıllar içinde geliştirilerek, kuralları belirlenerek uluslararası bir spor haline dönüştürülmüştür. Türklerin tarihi süreç içinde yaşadığı bölgelerde yapılan arkeolojik kazılardaki buluntularda, süs eşyalarının üstünde güreş figürleriyle karşılaşılmıştır.

Günümüz yağlı güreşlerinde giyilen (Kısbet) MÖ 5-4. yüzyıllarda Mezopotamya’nın üst bölgeleri olan bugünkü İran topraklarının içinde bulunan bölgelerde yaşamış olan İskit Türklerine ait bir kemik avadanlığın üzerindeki resimlerde, figürlerde görülmüştür. Günümüzde yağlı güreşlerde kullanılan “Kısbet”ler özel manda derisinden yapılmaktadır.

Güreş anında yırtılmasın diye (çünkü güreş anında (kısbet)’i yırtılan güreşçi yenik sayılır) onun için sıkı dikilir. Özellikle “Kasnak” denilen bel kısmı çift dikişle iyice sıkılaştırılır. Parmakların girmesi kolay olmasın diye “Paça” yani ayak bölgesi yine sıkı bir biçimde bağlanarak ve bol yağ sürülerek güreşe hazırlanır. Kısbet’lerin yağlanıp konulduğu ve taşındığı hasırdan örme sepetlere ya da torbamsı malzemeye ZEMBİL adı verilirdi. Kısbet’in üstüne oturulmaz, üstünde uyumaz, giyilmediği zaman torbasıyla (Zembiliyle) duvara asılır, ona bir kutsallık değeri verilir.

Hun - Saka - Oğuz – Karahanlı – Osmanlı dönemlerinde giysili ya da üstü çıplak güreşler (Küreş – Kuraş) hep vardı. Özbekistan’da yaygın olarak yapılan “Aba Güreşi” “Kuraş” Judo’nun da atasıdır. Aba Güreşi de “Kuraş” da Judo giysilerine benzer giysilerle yapılır, neredeyse 3.500 yıl öncesine dayanan bir tarihe sahiptir. “Kuraş” sözcüğü Özbekçe de Güreş anlamında kullanılmaktadır.

Türkler tarafından oynanan bir başka oyun da Kuzu postundan şişirilerek oynanan “Tepük” oyunudur. Bugünkü futbol oyununa benzeyen “Tepük”ün bir başka adı da “Tomak”tır. Öküz ödünün şişirilmesiyle ayak ya da değnekle oynanır. Tomak tabanı kalın kösele olmayan, üstü ve altı aynı deriden üretilerek yapılan çizmeyle oynanır, bu kısa konçlu çizmelere de “Tomak” adı verilir.

Bu oyunlardan bir başkası da “Çevgen”dir. Çevgen (Çöğen – Çevân – Bandal – Çukanyon – Tubuk – Tuy) adlarıyla bu bölgelerde kullanılan ucu eğri bir sopadır. “Gûy” denilen topa bu çevgen’le vurularak oynanır. Oyunun adı “Gûy u Çevgân”dır. Topu, aralarında beş, altı metre aralık bulunan iki taşın arasından sokularak oynanan bir oyundur.

Yine yöresel ve hemen hemen aynı özellikleri taşıyan harman sonları ürünler kaldırılmaya başladığı dönemlerde oynadığımız bir oyunu anımsattı. Genelde bostan tarlalarının kenarlarına karpuzları, kavunları delip yemesinler diye belki de kuşlara birer ön tuzak olarak da düşünülen ama genel de çocukların eğlencesi ve yemesi için iki, üç sıra halinde Ayçiçeği – Çiğdem – Gündöndü ekilirdi. Yaz sonuna doğru o her sabah güne, ışığa dönen Ayçiçeğinin kenarları sarı sarı büyük başları olgunlaşmıştı. Çiğdemlerinin içleri dolar, elle dokunduğun zaman avuçlarına yığınla boşalıverirdi. Doğadaki kuşlarla ortaklaşa tüketilen bu çiğdemlerin yüzlercesini o yuvarlak başlığında taşıyan kısımlar kesilir, güneşin altında kurutulurdu. Geride neredeyse iki metreye yakın, Ayçiçeği başının ağıtlığı nedeniyle eğrilmiş sapları kalırdı. Biz çocuklar, bu saplar kırılmadan tümüyle kesilmeden önce oyunumuza uygun çevgen uçlu olanları keser daha da kurusun diye ayrı bir yere koyardık. Akşama doğru işler biter, komşu çocukları bir araya gelmeye başladılar. Bizden önceki kuşaklardan öğrendiğimiz ya da kendimizin bulup oynadığı oyunlara geçerdik. Diğer oyunların ayrıntısına girmeden, özellikle ucu çevgen ayçiçeği saplarını kurutarak oluşturduğumuz ve onunla oynadığımız oyuna geçerdik. Düz bir alan ya da harman yerinde geniş bir alanın ortasına yumruk büyüklüğünde bir taşın ya da topun girebileceği çukur kazılır, çocuklar ellerindeki ucu çevgen sopalarla iki takım halinde ayrılırdı. İki takım arasında kura çekilir kurayı yitiren takım ebe olarak belirlenir ve oyuna başlanırdı.

Belirli uzaklıktaki topu, top bulunmadığı zaman “yuvarlak taş” çukura sokmak için ucu çevgenli sopalar kullanılırken diğer ebe olan takım da yine ucu çevgenli sopalarla (kurutulmuş ayçiçeği saplarından yapılan) bunu engellemeye çalışırdı. Topu çukura sokma konusunda belirli sayıya ulaşınca takımlar yer değiştirir gecenin karanlığı çökünceye dek oyun uzayıp giderdi. Oynayış biçimi olarak “Çevgen” oyunuyla ya da günümüzün uluslararası

düzeyde karşılaşmaları yapılan Polo – Çim Hokeyi – Buz Hokeyi oyunları ile neredeyse özdeş özellikler taşıması açısından bizim çocukken oynadığımız adına “Dana Baba Kovalamaca” oyunu dediğimiz oyunla, diğer oyunların benzerlikleri hemen görülebiliyor.

“Gökbörü” cirit gibi Türklerin oynadığı atlı spor oyunlarından birisidir. Baş kesilmiş bir oğlağı atın sırtındayken kapıp, karşı takımın oyuncuları ele geçirmeden, karşı takımın kalesine bırakmaktır. Gol atmaktır. Sayı yapmaktır. Türkmenistan kökenli bir oyun olup, günümüzde Kırgızistan, Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, Moğolistan, Tacikistan, Afganistan’da oynanmaktadır. Bir savaş oyunu olana “Beyge – Kökbörü – Gökbörü – Gök Kurt” adı verilen oyun değişik Türk Devletlerinde bugün bile oynanmaktadır. Türkmenistan’da bu oyuna Gökbörü (Kökbörü, Oğlak / Ulak) denmekte; Afganistan’da “Oğlak, Buz-Kaşı”, Kazakistan’da “Kökbörü”. Anadolu’da “Öndül Kapmaca, Pösteki” denir. Bu oyun evlenme törenlerinde de oynanır. Baş kesilmiş hayvan kız tarafından kaçırlır, damat tarafı da kız tarafını kovalayarak onların kaçırdığı baş kesilmiş hayvanı yakalamak, almak ister ve aralarındaki kovalamaca atların sırtında yakalayınca dek sürer gider. Bu oyuna da “Kız- Börü” denir. Baş kesilmiş hayvanı atın üstündeki kız kaçırmak, damat yine atıyla ardından giderek kızı yakalar ve atının önündeki kesik başlı hayvanı almasıyla sonlanan bir oyundur.

Birçok Türk bölgesinde oynanan Buz - Kaşı oyununun oynandığı geniş alanın ortasına bir daire çizilir ve bu daireye “CÜR” denir. Baş kesilen ve içi boşaltılan iki yaşındaki dana ve küçükbaş hayvanlar bu dairenin içine konarak oyun dairenin içindeki kesik başlı hayvanı atlı iki takımın kapıp kaçırma biçiminde oynanır. Bu oyunun kazanan takımına verilecek armağanın adı “Bargı”, oyuncuların başlarına giydikleri kuzu tüyünden yapılan başlıklara da “Sümnen” denir. Ayaklarına giydiklerine “Adık ve Cübbe” denir.

Bu oyunların Türklerin yaşadığı alanlarda en yaygın olanı CİRİT’tir. Değişik akınlarla Anadolu’ya gelen Türk boyları tarafından bu topraklara getirildiği bilinmektedir. Alpaslan’ın 1071’deki Malazgirt yengisi, utkusu, başarısı sonrası, Türk boylarının önündeki engeller kalkmıştır. Tarihi kaynaklardan Türklerin çok önceki yıllarda Anadolu’ya geldiği bilinmektedir. En belirgin, örgütlü bir biçimde gelişlerinin tarihi olan 1071’den sonra yerleşimler artmış, yurt edinmeler çoğalmıştır. Anadolu Selçukluları döneminde başlayan Cirit oyunları, Osmanlılar zamanında da sürdürülmüştür. Belirli kısa bir dönemde oyunun akışına kapılıp şiddetlenmesi nedeniyle ölümler olunca 1826 yılında 2. Mahmut tarafından yasaklanmasıyla ara verilmiştir. Bu ara kısa sürdüğü için Cirit oyununa ilişkin bilgiler ve kültürler kaldığı yerden sürdürülmüş, günümüze dek gelmiştir.

CİRİT’in anlamı: kabuğu soyulmuş ağaç dalıdır. Genellikler bir kol boyutunda olur, belirli dönemlerde ve oyunlarda ucuna “Temren” denilen demirden bir uç takılıp silaha dönüştürülür. Düzgün kurutulmuş kayın ya da şimşir ağacından yapılır.

Cirit Atlarının en iyileri: Konuralp – Demirkır – Yağz cinslerinden olmalıdır. Boylarının yüksekliği genelde 1.50 cm – 1.60 cm, arka kısımlar ön kısımlarına göre yüksek olmalıdır. Kulaklarının arası açık, yancığı geniş, sağrısı düzgün ve dolgun, bacakları dik, burun delikleri çok geniş, boynu dengeli, elmacık kemikleri düzgün, baş bölgesi ölçülü, yelesi yumuşak, kuyruk kılları ince uzun olmalıdır.

İyi bir CİRİT atının özellikleri: Çekiç başlı, kalem kulaklı, güçlü kalkan göğüslü, bilekleri öküz bilekleri gibi, tırnakları turp biçimli, gözleri elma gibi iri, bakışları keskin, kirpikleri devenin kirpikleri gibi uzun, yerden yapılı, yere sağlam basan, karnı yassı ağaç

görünümlü, kuyruğu ve kuyruk sokumu taşkın topaç gibi yoğun olmalı, kılları kısa ve parlak ince olmalıdır.

CİRİT oyununun atlarının özelliklerini belirtirken bu atların diğer binek atlarından ayrıldıklarını, bakımları, yetiştirilmeleri, toplumdaki sosyal konumları nedeniyle günlük işlerde kullanılan diğer atlardan ayrıldıklarının belirtmeliyiz. Özellikle kendi yaşadığım bölgeden (Selendi) yola çıkarak belirtmeliyim ki, CİRİT atları özel olarak yetiştirilir, özel kişiler tarafından binilirdi. Tanık olduğumuz dönemlerde Selendi merkezde bu tür CİRİT atlarının yetiştirilmesi azalmış, daha çok çevre köylerde varlıkları iyi olan kişilerin ahırlarında özenle besleyip yetiştirdiklerini gözlemlemiştik.

Yakın zamana dek ata binmek, ulaşımı atlarla gerçekleştirmek eylemi sürmüştür. En belirgin olanlardan birisi de, Selendi'nin altmış, yetmiş yıl öncesinde tüm ticari gereksinimlerinin karşılandığı bugün Pazar Yerinin ortasında yamaçta kalan Alipaşalar evinin altındaki dükkândır. Bu dükkânda hemen hemen bezden, kumaştan, gıdadan, hırdavattan, akaryakıtta değin tüm tüketim malzemeleri satılırdı. Üç dört kardeşli bu ailenin Selendi Çayının yukarı kesimlerine yakın bölgesindeki, içinde su değirmeni ve koyun sürüleri olan geniş topraklarının yöneticisi, sorumlusu hiç evlenmemiş Halılar'ın ilerisindeki Viziller mahallesinden, halk arasında da VİZİR KIZI olarak bilinen bir kadın yönetirdi. Yörük ve Türkmen kızı olan bu kadın Selendi'ye her gelişinde eyerleri, koşumları tam, düzgün, bakımlı bir atın sırtında gelir, işlerini gördükten sonra, aldıklarını atın eyerinin arka bölümündeki halı heybeye doldurur yine bakımlı atına binerek o geniş arazinin içinde bulunduğu yerlere dönerdi. Ata binişi, atın üstünde duruşu, yolda atı tırısı kaldırdığı zaman duyduğu coşkuyu yüzünde her zaman görmek olasıydı. Gırtlğından boğuk boğuk çıkardığı atı ödüllendirme, atı yönlendirme sesleri, onun yıllar öncesinden aileden, aşiretten, boydan, geleneklerden aldığı derin bilgilere dayalıydı. Birçok insanın üstünde durmakta zorlandığı ata daha ayağını özengiye atmasıyla birlikte ata dokunması, sesini duyurarak kendini tanıtmaya, alışılmış bir davranış gibi görülebilir. Oysa tüm bunların altında derin, derin olduğu kadar atla bütünleşen bir yaşamın birikimleri vardı.

CİRİT Atları varsıl, at sevgisi önde olan kişiler tarafından yukarıda özelliklerini saydığım atlar çevreye sorulur, soruşturulur günün at değerlerinin üzerinde paralar ödenerek yavruları daha tayken alınır ve beslenirdi. Bu atlar hiçbir zaman işe koşulmaz, yürüyüşlerinden, sahibinin sesine karşı kulak dolgunluklarından, yediğı, beslendiğı, bağılı bulunduğu ahıra değin özenle kollanır, bakılırdı. O bir binek atı olmanın ötesinde sahibini sosyal bir konumunu, toplum içindeki yerini, saygınlığını belirlemesi açısından önemliydi. Bu özellikleri ve işaretleri taşımasıyla birlikte çevreye, dostlarına gösterdiği bir yoldaşıydı. Özenle bakımını yapar bulunduğu köyünden, mahallesinde Selendi'ye geleceğı zaman bile atını süsler, özenle seçtiğı koşum takımlarını, gemiydi, yularıydı, eyeriydi, eyerinin altına koyduğu özel yaptırılmış keçesiydi, yine özenle seçtiğı üstünde gümüş işlemelerin olduğu eyerinin arka bölümüne halı dokuma heybesini yerleştirir öyle yola çıkardı. Ekinli düzlüklerin arasındaki toprak yollarda durmadan gemini çekiştirip duran atının başını koşması için serbest bırakır, tarlalarda çalışanların hoşlanarak izlemesini sağlardı. Burun delikleri genişlemiş, iç sevincine, iç coşkısına kapılmış at ardında toz bulutu bırakarak gözden yitip giderdi. Özenle yetiştirilmiş CİRİT – DEĞNEK atlarına sıradan kıl heybeler yüklenmez, onun özelliğine, binicisinin de sosyal konumuna uygun halı heybeler kullanılırdı.

Atlar böyle özenle beslenip yetiştirilirken binicisinin de giysileri, her hangi özel çağrılı (okulu) düğüne giderken giydiği ayağındaki körüklü çizme, körüklü çizmenin içine sokulmuş baldır kesimleri hafif şişkin kilotlu pantolonları, onun üstüne giydiği beyaz gömleği, ceketinin aynı kumaşından dikilmiş yeleği, başındaki şapkası ve atı yürüyüşe kaldırdığı zaman arka uçları uçuşan ceketle bir bütünlük taşırdı. Girdiği, gittiği toplumda hemen seçilir, ona karşı farklı bir değer verilirdi. Bu kişilerin terzileri, seçtiği kumaşları, ölçüsü alınıp özenle, siparişe göre dikilen körüklü çizmeleri, o çizmelerin her an boyalı tutulması, yürürken arkada bıraktığı gıcirtısı çok önemliydi. Bugün abartıymış gibi duran, o gün için aranan, beklenen özelliklerdi bunlar.

Binicinin oturup kalkması, toplum içindeki davranışları, konuşmaları, ikili ilişkilerde gösterdiği yetkinlik ve beceri ondan beklenenlerin içindeydi. Bunlar yazılı olmasa bile, gelen, yaşanan kültür içinde ayrı bir önemle korunur ve yaşatılırdı. Atının ve binicisinin taşıdığı tüm bu özellikler, altını çizmeye çalıştığımız, belirttiğimiz; giderek toplumun beğeni düzeyinde önemli değerler katardı. Atın ve binicisinin ayrı bir üst yere konuşlanmasını sağlardı. Toplumsal saygınlığın ötesinde edinilmiş olan bu değerlerin tümü, diğer yeni yetişen kuşaklara örnek olması açısından da önemliydi. Saygınlık, dürüstlük, iyiliksever, başkalarını düşünür olması, zor konumda olanlara yardım etmesi, kendini olduğundan fazla görmemesi olgularıyla birlikte başka bir anlam taşıyordu. Tüm bu davranışların arkasındaki kültürel derinliğin zaman zaman Anadolu’da olgunlaştırılmış iyi ve doğru insan olma düşüncesini de içinde taşıdığını görürüz.

CİRİT oynama salt bir savaşa hazırlanma oyunu, eğlencesi değil, arkasındaki birikimlerle birlikte topluma yararlı bireylerin, kendini toplumdan koparmadan, toplumdan farklılaşmadan yetiştirilmesinin öğretisidir de. Bu öğreti yüzyıllardır değişik biçimlerde sürse de, içinde, arkasında taşıdığı bu derin anlamını hiçbir zaman yitirmemiştir.

İçinden geçtiğimiz süreçte bizlerin de tanık olduğu, özellikle Selendi’nin 3 EYLÜL KURTULUŞ günlerinde, özelliklerini belirtmeye çalıştığımız biniciler yine atlarını özel tımar, bakım süreçlerinden geçirerek, cirit ve ciritçiye yakışır biçimde giyinerek çağrı üzerine gelirlerdi. Bu atlı biniciler Selendi’ye yaklaşırken davulla, zurnayla karşılanır; bu seslerin ritmine alışık olan kuyrukları özellikle bugün için düğümlenip bağlanmış olan atlar oynamaya başlardı. Atların dört ayaklarını değişik ritimlerle yere dokundurup çekmeleri binicilerinin zaman zaman karın bölgelerine özenideki topuklarını dokundurmasıyla dürüp giderdi. Atlılar sabah 3 EYLÜL KURTULUŞ günü tören alanına katılır, öğleden sonra yapılacak CİRİT ve Değnek oyunu için hazırlanırdı.

CİRİT OYUNUNDA, farklı tavırlar denenir, atın ve binicinin becerisine göre birkaç oyun uygulanırdı. “EYER BOŞALTMA – AĞIZ KIRMA – YAN YATMA – SESLEME – DEĞNEK ÇIKIMI – GEM ALMA” gibi oyunlardan bir ikisini burada sayabiliriz.

CİRİT OYNANAN ALAN: Yaklaşık olarak 40 m Eninde, 120 m boyutlarındadır. İki takım halinde oynanır, oyunlarda yaklaşık yedişer oyuncu (at ve binicisi) bulunur. İki devre olarak oynanan CİRİT OYUNU her devresi 35 dakikayla sınırlandırılmıştır. Ciritçilerin kullandığı cirit genelde 100 cm uzunluğunda, 2 cm çapında kurutulmuş meşe ya dayanıklı ağaçlardan yapılır.

ALAY DURAĞI: 6 mt. Derinliğinde ciritçilerin atlarıyla birlikte durdukları alana verilen addır.

YASAK BÖLGE: Alay durağıyla, atış sahası arasındaki bölgedir.

ORTA SAHA: 50 m derinliğindeki alandır.

Genelde atların sırtına konan keçeye “BELLEME – HAŞA” adları verilir.

Türklerde eyer altlarına konan özel yapılmış keçelere de “ALAGAYIŞ” adı verilir.

Geçmiş yıllarda Selendi’nin özel günlerinde, varsılların sünnet, evlenme düğünlerinde yine özenle, özellikle yetiştirilmiş atların sahiplerine çağrılar (okular) gönderilir, belirli günler içinde bu denli kurallarının altı çizilmeden, yine oyunu bilenler tarafından denetlenerek geniş bir alanda cirit oynanırdı.

DEĞNEK OYUNU: CİRİT oyunu bittikten sonra etkinliğin son gününde Selendi Üç Eylül İlkokulu’nun bulunduğu yolun üzerindeki evlerin çatılarına karşılıklı uzun bir urgan gerilir, üzerine değerli kumaşlar bağlanırdı. Ciritçilerin bu oyun için hazırladıkları ciritten daha kalın ve kısa ağaçtan sopaları (değnekleriyle) bu gerilen ipe doğru atlarını son hızla sürerek tam gerilen urganın altına gelmeden önce değneklerini yere kuvvetli vurarak zıplatırlardı. Kim yere vurduğu değneğini zıplatarak gerilen urganın üzerinden geçirirse üstünde asılı duran kumaşı armağan olarak alırdı. Değneği gerilen urganın üstünden geçirmek çok yükseklerde olduğu için kolay olmazdı. Değnekçiler atlarıyla birlikte bu hızlı koşuyu ardı ardına sık yaparlardı. Oyun gerilen urganın üzerinden bir değnekçinin değneğini geçirinceye dek sürerdi.

Atlar, biniciler, cirit oynanacak alan hazırlandıktan sonra kuralları belirlenmiş oyunlar başlatılır, puan verme, puan kırma yöntemleriyle başarılı olanlar belirlenirdi. Bugün kurumların desteklediği, Anadolu’nun birçok yerleşim biriminde takımlar, gruplar olarak örgütlenmiş, ulusal düzeyde bir spor konumuna getirilmiş olan CİRİT OYUNLARI yaşamın bir sosyal alanına dönüşmüştür. Bu oyunların belirli bölgelerde kız takımlarının da kurulmuş olması Türk kültürüne tam anlamıyla denk düşmektedir. Türkler izlediğimiz, okuduğumuz kültürel tarihsel bilgilerimiz içinde yıllarca kadın, erkek olarak bu oyunları yaşamlarına sokmuşlar ve oynamışlardır.

Giderek at kültürü ve at kültüne dayalı bilgiler bilimsel veriler ışığında yeniden düzenlenmeli, kayıt altına alınarak bilgi dağarımıza eklenmelidir. Bin yılları kapsayan bu yaşanmışlık, içselleştirilmiş atların ve kişilerin eğitimini kapsasa da aslında bir toplumun kurumunda, kurulmasında (inşasında) önemli işlevleri de üstlenmiştir. Bu nedenle bu oyunlara daha bilimsel, sosyolojik gözle, Toplum Bilimci bir bakışla izlemekte yarar var. Bilimsel gözle izleyip karşılaştırmalı örnekleriyle birlikte kayıt altına alarak, biriktirilen bu bilgilerin yeni kuşaklarca da öğrenilip yaşatılmasını sağlamalıyız.

Şiirevi- Güvendik- Urla- İzmir

DOĞA İLE İÇ İÇE, OTANTİK YÖRÜK EVİNDE KONAKLAMANIN ADRESİ

İZMİR-ANKARA KARAYOLUNA 11 KM (UŞAK-KULA SINIRI)

DOĞANIN KALBİNDE MANİSA'NIN TURİZM BELGELİ İLK KAMP-KARAVAN TESİSİ

